

Socialdepartementet

Inspektionen för vård och omsorg

Uppdrag till Inspektionen för vård och omsorg om förstärkt tillsyn av särskilda ungdomshem där flickor vårdas

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Inspektionen för vård och omsorg (IVO) att förstärka tillsynen av de särskilda ungdomshem som vårdar flickor enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Uppdraget ska delredovisas till Regeringskansliet (Socialdepartementet) senast den 26 juni 2026 och slutredovisas den 1 februari 2027.

För uppdragets genomförande får Inspektionen för vård och omsorg under 2026 använda högst 3 000 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg uppförda anslaget 4:7 Bidrag till utveckling av socialt arbete m.m., anslagspost 20 del till IVO.

Bakgrund

Flickor placerade på särskilda ungdomshem har ofta stora och komplexa vårdbehov

Statens institutionsstyrelse (SiS) bedriver individuellt anpassad tvångsvård enligt LVU och verkställer sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. De barn och unga som placeras på de särskilda ungdomshemmen har ofta komplex problematik med omfattande vård- och omsorgsbehov. En ökande andel barn och unga har även kopplingar till kriminella miljöer. Det ställer höga krav på myndigheten med hänsyn till att kunna erbjuda individuellt anpassad vård samt säkerställa en trygg och säker miljö på de särskilda ungdomshemmen.

Ungefär en tredjedel av placerade barn och unga på de särskilda ungdomshemmen är flickor. Flickorna har ofta stora och sammansatta behov av vård och stöd med fokus på psykiatrisk problematik, somatisk vård, sociala relationer, skadligt bruk och beroende, sexuellt riskbeteende, erfarenhet av sexuella övergrepp och kriminalitet. En stor andel av de placerade flickorna har en eller flera fastställda psykiatriska diagnoser och det är relativt vanligt förekommande att flickor under den tid de är placerade på ett särskilt ungdomshem får uppsöka vård med anledning av akuta psykiatriska tillstånd som t.ex. suicidförsök och självskadebeteende.

Brister på särskilda ungdomshem för flickor

SiS har under de senaste åren fått kritik och i flera granskningar av myndighetens verksamhet har det framkommit brister och missförhållanden. IVO:s tillsyn från 2024 visar bland annat på brister gällande bemanning, bemötande, vårdkvalité, lokaler och hantering av klagomål. Det finns även rapporter om felaktig användning av avskiljningar och tvångsåtgärder.

Kritik har särskilt riktats mot den vård som ges till flickor som är placerade på de särskilda ungdomshemmen. I IVO:s förstärkta tillsyn som genomfördes 2021–2022 framkom allvarliga brister i trygghet och säkerhet vid de särskilda ungdomshem där flickor vårdades (S2021/03345). Granskningen visar att SiS i återkommande fall tillämpat befogenheten om avskiljning på ett felaktigt sätt och att en stor andel flickor rapporterar upplevelser av kränkningar och utsatthet under placeringen. En granskning av Statskontoret pekar på liknande brister och betonar behovet av att SiS anpassar verksamheten efter flickors problematik och behov (S2021/02644).

Satsningar för att stärka vården för flickor

SiS har de senaste åren genomfört satsningar som syftar till att stärka den vård som ges till flickor. Bland annat har åtgärder för att kunna vårda flickor i mindre grupper och med högre personaltäthet genomförts. SiS har även inrättat en ny typ av avdelning, s.k. särskilt förstärkta avdelningar, som främst är avsedda att ge anpassad vård till flickor med autism eller intellektuell funktionsnedsättning i kombination med hög förekomst av utagerande våld. För att möta flickors särskilda vårdbehov har myndigheten 2025 även genomfört en intern omorganisation där en särskild avdelning för ungdomshem som vårdar flickor inrättats.

Regeringen har också genomfört satsningar som omfattar alla barn och unga som är placerade på de särskilda ungdomshemmen men som har särskilt stor betydelse för vård som ges till flickor. Bland annat gav regeringen 2022 Statens beredning för medicinsk och social utvärdering i uppdrag att identifiera och utvärdera alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder som kan användas på SiS (S2022/04744). Regeringen har också beslutat om två olika uppdrag till SiS och Socialstyrelsen att tillsammans med utvalda regioner genomföra satsningar på att stärka vårdkedjan för barn och unga som är placerade på SiS, dels för dem med stora behov av psykiatrisk vård, dels för hela målgruppen barn och unga på SiS (S2024/02037, S2025/00887). Vidare gav regeringen SiS 2021 i uppdrag att ta fram en plan för att säkerställa att myndigheten har tillgång till den kompetens som behövs för att möta behovet hos placerade barn och unga (S2021/02861). I SiS regleringsbrev för 2026 gavs myndigheten i uppdrag att stärka och anpassa vården för barn och unga som utsatts för våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, sexuellt våld och sexuell exploatering, inklusive sexuellt utnyttjande i pornografiska syfte (S2025/02147).

Närmare om uppdraget

Att tvångsomhänderta barn och unga med en placering inom låst institutionsvård är en av de mest ingripande åtgärder som samhället kan vidta. Det kommer med ett omfattande ansvar att säkerställa att dels barn och unga får den vård och det stöd de behöver och har rätt till, dels att miljön på de särskilda ungdomshemmen är trygg och säker och fri från kränkningar.

IVO genomför varje år tillsyn av samtliga av de särskilda ungdomshemmen. Regeringen bedömer dock att det finns behov av en fördjupad uppföljning av om de åtgärder som genomförts de senaste åren har medfört ökad trygghet och säkerhet på hemmen och att flickor får vård som möter deras behov. Därför ger regeringen IVO ett uppdrag om förstärkt tillsyn av de särskilda ungdomshem där flickor vårdas.

Regeringen uppdrar åt IVO att förstärka tillsynen av de särskilda ungdomshem som vårdar flickor enligt LVU. I uppdraget ingår att granska de åtgärder som SiS har genomfört sedan den tidigare förstärkta tillsynen genomfördes 2021–2022 samt följa upp att de brister och missförhållanden som då identifierades har avhjälpats. IVO ska särskilt granska SiS användning av avskiljningar och tvångsåtgärder samt granska myndighetens kompetens och bemanning på de särskilda ungdomshem som vårdar flickor.

När uppdraget utförts ska IVO beakta andra uppdrag som har bäring på frågan, däribland uppdraget att stärka och utveckla tillsynen inom området psykisk hälsa och suicidprevention (S2025/01452).

På regeringens vägnar

Camilla Waltersson Grönvall

Jessica Löfvenholm

Kopia till
Socialdepartementet, SL
Justitiedepartementet/KRIM, PO, L5
riksdagens socialutskott
Kriminalvården
Polismyndigheten
Socialstyrelsen